

نقش بصیرت در انتظار مهدوی از منظر مقام معظم رهبری

فاطمه علیزاده^۱

چکیده

بصیرت، به بینایی قلب و درک و فهم عمیق مسائل گفته می‌شود. فردی که نسبت به مسائل اجتماعی، سیاسی، معنوی و ... از بینش عمیق و صحیحی برخوردار باشد و بتواند حق را از باطل تشخیص دهد و در هنگام فتنه، راه حق را شناخته و طبق آن حرکت کند، بصیر است. یکی از وظایف منتظران، داشتن «بصیرت» است. رهبر معظم انقلاب اسلامی اصل مهدویت را مورد اتفاق همه‌ی مسلمان‌ها و جزو مسلمات اسلام و در شمار چند مسئله‌ی اصلی در چرخه و حلقه‌ی معارف عالی‌یه دینی برشمرده‌اند. تحقیق حاضر با هدف تبیین نقش بصیرت در انتظار مهدوی از منظر مقام معظم رهبری به روش توصیفی-تحلیلی و با ابزار کتابخانه‌ای به رشته تحریر در آمده است. مهم‌ترین یافته‌های تحقیق حاضر عبارتند از: مقام معظم رهبری همواره بر لزوم آگاهی از شرایط زمانه تاکید دارند و در سخنان و رهنمودهای خود بارها به اهمیت بصیرت در زمینه‌های گوناگون از جمله بصیرت در انتظار حضرت مهدی (علیه السلام) اشاره کرده‌اند. ایشان با اشاره به آیات و روایات درباره وظایف منتظران، بر لزوم درک و بصیرت در مواجهه با توطئه‌ها تاکید می‌کنند و یادآوری می‌کنند که بصیرت در انتظار، انسان را به امید به آینده، خودسازی، تحقق وعده الهی، نجات از یأس، آرامش و اطمینان و فراهم کردن احساس نیاز در آحاد جامعه رهنمون می‌سازد.

کلید واژه: انتظار مهدوی، بصیرت، ضرورت انتظار، مقام معظم رهبری.

^۱. دانش آموخته سطح ۲، مدرسه علمیه حضرت زینب (سلام الله علیها).

مقدمه

بصیرت به معنای شناخت حقیقت و درک صحیح امور است. در کشاکش بحران‌ها و مشکلات فردی و اجتماعی، جوهره، ظرفیت و باورهای افراد ظهور می‌یابد؛ هر انسانی ممکن است پیش از مواجهه با مشکلات، ادعاهای فراوانی مبنی بر فضایل و داشته‌های فکری، اعتقادی، معنوی و مانند آن داشته باشد؛ ولی این ادعا زمانی رنگ واقعیت را به خود خواهد دید که در هنگام بروز بحران‌های فکری، اعتقادی، اجتماعی و سیاسی نیز همچنان پابرجا و استوار بماند؛ زیرا در این حالات است که توانایی تشخیص حق از باطل و درست از نادرست مشخص شده، ریزش‌ها و رویش‌های بسیاری صورت می‌گیرد و باورهای فکری و ناگفته‌ها و واقعیات درون، به صورت گفتار و رفتار بروز می‌نماید. اهمیت و جایگاه بصیرت، روشن‌بینی و درک درست از شرایط و فضاها به گونه‌ای است که قرآن کریم یکی از ویژگی‌های فرستاده خدا و پیروانش را داشتن بینش صحیح از رفتارها و کردارها می‌داند.

دوران غیبت دوران فتنه‌ها و امتحان‌های بزرگ است. در این دوران، تشخیص حق از باطل بسیار دشوار می‌شود و تنها کسانی می‌توانند از این فتنه‌ها سربلند بیرون آیند که بصیرت داشته باشند. بصیرت به معنای دیدن واقعیت‌ها، شناخت دشمن و نقشه‌های او، و تشخیص راه درست از راه غلط است. بدون بصیرت، ممکن است انسان فریب ظاهر فتنه‌ها را بخورد و ناخواسته در جبهه باطل قرار گیرد. از منظر مقام معظم رهبری، انتظار واقعی، به معنای آماده‌سازی خود و جامعه برای ظهور امام زمان (عجل الله تعالی فرجه الشریف) است. این آمادگی، ابعاد مختلفی دارد؛ از جمله آمادگی معنوی، اخلاقی، علمی، و سیاسی بصیرت، نقش مهمی در این آمادگی ایفا می‌کند. انسان بصیر، با شناخت وظایف خود در دوران غیبت، برای ایفای آن‌ها تلاش می‌کند و در جهت اصلاح خود و جامعه گام برمی‌دارد. تحقیق حاضر با هدف تبیین نقش بصیرت در انتظار مهدوی از منظر مقام معظم رهبری پاسخگوی سوال زیر است:

۱- نقش بصیرت در انتظار مهدوی از منظر مقام معظم رهبری چیست؟

در زمینه نقش بصیرت در انتظار مهدوی از منظر مقام معظم رهبری مقاله قابل توجهی نگاشته نشده است. از جمله نگارش‌های مرتبط با عنوان عبارتند از:

کتاب « کتاب بصیرت و انتظار فرج »؛ نوشته اصغر طاهر زاده که در سال (۱۳۹۳) به چاپ رسیده است. نویسندگان در این کتاب به گفتارهایی درباره مهدویت و جنبه های دینی مفهوم انتظار پرداخته است. اما تحقیق حاضر در صدد است به نقش بصیرت در انتظار مهدوی از منظر مقام معظم رهبری بپردازد.

مقاله « بررسی نقش معرفت و بصیرت در انتظار »؛ نوشته فرهاد ریسی که در سال (۱۴۰۲) به چاپ رسیده است. نویسندگان در این مقاله اولین شرط انتظار را ایجاد معرفت و بصیرت در مورد امام زمان (عج) دانسته است. طبیعتاً هر مقدار معرفت انسان نسبت به امام عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) بیشتر باشد، به عظمت آن بزرگوار بیشتر پی خواهد برد. همچنین مقاله با عنوان « آثار انتظار و وظایف منتظران از منظر مقام معظم رهبری »؛ نوشته محمود ملکی راد (۱۳۹۹)، از مهمترین نوآوریهای این تحقیق، تبیین و تبویب آثار انتظار و وظایف منتظران براساس منظومه فکری حضرت آیت الله خامنه‌ای (مدظله العالی) است.

مقاله « شاخصه های جامعه منتظر از دیدگاه مقام معظم رهبری »؛ نوشته محسن موحدی (۱۳۹۰)؛ نویسندگان در این مقاله به شاخصه و ویژگی عمده اعتقاد به مهدویت، انتظار و آمادگی مداوم و آگاهانه برای ظهور امام زمان (علیه السلام) پرداخته است، اما مقاله حاضر در صدد است به نقش بصیرت در انتظار مهدوی از منظر مقام معظم رهبری بپردازد.

۱- مفهوم بصیرت

بصیرت در لغت از ماده «بصر» و جمع آن «بصائر» و به معنای «دلیل، حجت، برهان و بینایی دل» است. آن را «شاهد و گواه» نیز معنی کرده اند، مانند تعبیرات «جَوَارِحُهُ بَصِيرَةٌ عَلَیْهِ»، اندامهای او بر اعمالش شاهدند.^۱ همچنین ابن منظور بصیرت را به معنای عقیده قلبی، شناخت، یقین، زیرکی و عبرت معنا کرده است.^۲

^۱ .فراهیدی، العین، ج ۷، ص ۱۱۷.

^۲ .ابن منظور، لسان العرب، ج ۴، ص ۶۵.

در آیات قرآن کریم بصر هم به چشم گفته می‌شود و هم به حسّ بینائی مثل «وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ^۱؛ امر قیامت نیست، مگر مانند اشاره چشم، و مثل «إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا^۲؛ گوش و چشم و قلب همه مسئولند. در قرآن مجید ظاهراً بصر تنها در قوه بینائی به طوریکه چشم منظور نباشد بکار نرفته است، گر چه اطلاق بصر بچشم بلحاظ بینائی آن است، ولی افعال آن اکثراً در معنی بینائی و دیدن بکار رفته است. مثل «وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا^۳؛ بصیرت در اصطلاح، عبارت است از قوه‌ای در قلب شخص، که به نور قدسی منور بوده، به وسیله آن حقایق اشیا و امور را درک می‌کند؛ همان‌گونه که شخص به وسیله چشم، صور و ظواهر اشیا را می‌بیند.^۴

۲- ضرورت انتظار مهدوی

دوران غیبت، دوران هجوم فتنه‌ها و مشکلات و گرفتاری‌ها است و آنچه می‌تواند آرامش قلبی و قدرت روحی به شیعه منتظر بدهد؛ یاد منجی حی و حاضر است. از دیدگاه ائمه اطهار (علیهم السلام) پیراستن از خصایص ناپسند و آراستن خود به اخلاق نیکو از فواید انتظار است؛ چنانچه امام صادق (علیه السلام) فرمود: «مَنْ سُرَّ أَنْ يَكُونَ مِنْ أَصْحَابِ الْقَائِمِ فَلْيَنْتَظِرْ وَ لْيَعْمَلْ بِالْوَرَعِ وَ مَحَاسِنِ الْأَخْلَاقِ^۵؛ هر کس دوست دارد که از یاران حضرت قائم گردد، باید که منتظر باشد و در عین حال به پرهیزکاری و اخلاق نیکو مشغول گردد.

همچنین منتظر واقعی کسی است که به هوشیاری فکری رسیده، و بر بصیرت او افزوده می‌شود. امام صادق (علیه السلام) فرمود: «طُوبَى لِمَنْ تَمَسَّكَ بِأَمْرِنَا فِي غَيْبَةِ قَائِمِنَا فَلَمْ يَزِغْ قَلْبُهُ بَعْدَ الْهُدَايَةِ^۶؛ خوشا

^۱. نحل: ۷۷.

^۲. اسراء: ۳۶.

^۳. اعراف: ۱۷۹.

^۴. قرشی، قاموس قرآن، ج ۱، ص ۱۹۵.

^۵. هاشمی رفسنجانی، فرهنگ قرآن، ج ۶، ص ۲۶۳.

^۶. مجلسی، بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۱۴۰.

^۷. همان، ص ۱۲۳.

به حال کسی که در زمان غیبت قائم ما به فرمان ما تمسک جوید که در نتیجه قلب او هرگز به طرف باطل متمایل نخواهد شد.

بنابر این انتظار از آنجا که انسان را به عمل و می دارد و در جامعه ای که حالت انتظار منجی الهی حاکم است، تحرک و پویایی حکمفرماست و بشر را به زمینه سازی و اصلاح فردی و اجتماعی و می دارد، عاملی ارزشمند برای حفظ و بقای شریعت است.

۲- نقش بصیرت در انتظار مهدوی از منظر مقام معظم رهبری

رهبر معظم انقلاب اسلامی پیوسته در مناسبات مختلف با نوع نگاه و بصیرت نافذشان بارها به مناسبات مختلف به بیان مسائل و عبرت‌هایی از ماجراهای اهل بیت (علیهم السلام) و به ویژه مسأله مهدویت پرداخته‌اند و به نقش بصیرت در انتظار حضرت مهدی (عج الله تعالی فرجه الشریف) که یکی از وظایف منتظران است اشاره کرده‌اند. از منظر معظم له نقش بصیرت در انتظار مهدویت عبارت است از:

۲-۱- فراهم کردن احساس نیاز در آحاد جامعه

مرحله اول در ظهور یک نهضت این است که مردم آن، فشار مورد نظر را احساس کنند و دریابند که در چه وضع و موقعیتی هستند. این امر در عصر ظهور، واقع شدنی است. حامیان بشر، افرادی دروغین هستند و سازمانهای عریض و طویل بین المللی نه برای درد و نجات بشر؛ بلکه بگونه ای غیر مستقیم برای چاپیدن بشر پدید آمده اند. آنها که باید طبیب بشر و زداینده درد باشند، خود دردزا می‌شوند. حمایت‌ها نام و عنوانی بیش نیستند. این حمایت‌ها، نگران کننده می‌شوند. زیرا آدمی تا موقعی که از امری بیخبر باشد مسأله ای نیست؛ ولی وقتی از آن خبر یافت به اضطراب و نگرانی دچار می‌شود. سعی دارد خود را به گونه ای از بند آن نجات بخشد. نیازهای روانی به مراتب شدیدتر از نیازهای جسمانی هستند. در عصر ظهور گوئی وضع چنان می‌شود که مردم کم و بیش سر عقل می‌آیند و به زندگی، با نظامات معنوی رغبتی پیدا می‌کنند. پیدایش این رغبت خود زمینه و موجبی برای حرکت و تائیدی برای پذیرش این نهضت است.^۱

^۱ . قائمی، قیام مهدی از دیدگاه جامعه شناسی نهضت‌ها، صص ۶۱-۶۳.

می‌دانند که قطعاً این خورشید طلوع خواهد کرد و این تاریکی‌ها و این سیاهی‌ها را برطرف خواهد کرد.^۱

امام صادق (علیه السلام) نیز ظهور امام زمان (علیه السلام) را تحقق وعده الهی دانسته و می‌فرماید: «إِذَا قَامَ الْقَائِمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَا يَبْقَى أَرْضٌ إِلَّا نُودِيَ فِيهَا بِشَهَادَةٍ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ»؛^۲ چون قائم قیام کند هیچ زمینی نمی‌ماند مگر آن که صدای شهادت به یگانگی خدا و رسالت رسول خدا (صلی الله علیه و آله) از آن بلند است. مؤمنین با بصیرت نه تنها وعده گاه خود را در قلب امام قرار داده‌اند، بلکه همواره خود را در قلب امام ارزیابی می‌کنند و به اندازه‌ای که هر کس در قلب امام ارزش دارد ارزشمند و قابل آن است که با او یگانه شود.

روشن است که با وجود همه مجاهدت‌ها و تلاش‌های بی‌دریغ پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اولیای خدا (علیهم السلام) تاکنون چنین رویداد مبارکی به وقوع نپیوسته است. این سخن، نه یک ادعا، بلکه یک واقعیت تاریخی است که مفسران بزرگ از شیعه و سنی از آن سخن گفته‌اند؛ همه مسلمانان امید دارند که این روزگار فرا رسد. البته این آرزویی حقیقی است که ریشه در بیانات پیشوایان معصوم دارد. بنابراین در سایه حاکمیت آن حجت پروردگار بانگ «اشهدان لا اله الا الله» که پرچم توحید است و نوای «اشهد ان محمداً رسول الله» که علم اسلام است، همه جا را فرا خواهد گرفت و اثری از شرک و کفر باقی نخواهد ماند.^۳

بنابراین طبق وعده پروردگار، امام زمان (عجل الله تعالی فرجه) به میان مردم خواهد آمد، تا عدالت را برقرار کند و ظلم را از بین ببرد. در دوران‌های مختلف مومنان همواره به این وعده الهی، امیدوار و به دنبال نشانه‌ها و علائم ظهور بوده‌اند. همچنان شیعیان امید به ظهور آن بزرگوار را در سینه‌ها پرورش می‌دهند و با دعا و انتظار و عمل شایسته امیدوارند که در زمان ظهور به یاری امام معصوم بشتابند.

^۱ .بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۹۶/۲/۲۰.

^۲ . قندوزی، ینابیع المودة، ج ۳، ص ۲۳۶.

^۳ . طبرسی، مجمع البیان، ج ۵، ص ۳۵.

نتایج

نتایج تحقیق حاضر با عنوان «نقش بصیرت در انتظار مهدوی از منظر مقام معظم رهبری» عبارتند از: انتظار فرج و ظهور حضرت مهدی (عجل الله تعالی فرجه) یکی از اصول اساسی اعتقادات شیعیان است. این وعده الهی تنها به معنای امید به ظهور یک منجی نیست، بلکه نیازمند بصیرت و شناخت عمیق از شرایط زمانه و نشانه‌های ظهور نیز می‌باشد.

بصیرت در این زمینه به معنای درک صحیح از وقایع و شرایط اجتماعی و سیاسی و تشخیص حق از باطل است، انتظار همراه با بصیرت نه تنها امید به آینده‌ای روشن را در دل‌ها زنده می‌کند، بلکه باعث می‌شود تا منتظران در مسیر حق و عدالت گام بردارند.

بصیرت در انتظار، ضرورتی دینی و راهی برای بهبود وضعیت فردی و اجتماعی انسان‌ها محسوب می‌شود و به ما انگیزه‌ای برای اصلاح خود و جامعه می‌دهد. بصیرت در قرآن و روایات اسلامی به کرات مورد تاکید قرار گرفته است، زیرا به مومنان کمک می‌کند تا در برابر فتنه‌ها تصمیمات درست بگیرند و از انحرافات دوری کنند و آنان را برای پذیرش مسئولیت‌ها و نقش‌های خود در زمان ظهور آماده می‌سازد.

مقام معظم رهبری همواره بر لزوم آگاهی از شرایط زمانه تاکید دارند و در سخنان و رهنمودهای خود بارها به اهمیت بصیرت در زمینه‌های گوناگون از جمله بصیرت در انتظار حضرت مهدی (علیه السلام) اشاره کرده‌اند. ایشان با اشاره به آیات و روایات درباره وظایف منتظران بر لزوم درک و بصیرت در مواجهه با توطئه‌ها تاکید می‌کنند و یادآور می‌شوند که بصیرت در انتظار انسان‌ها را به امید به آینده، خودسازی، تحقق وعده الهی، نجات از یاس، آرامش و اطمینان و فراهم کردن احساس نیاز در آحاد جامعه رهنمون می‌سازد.

منابع

• قرآن کریم

• نهج البلاغه

۱. تاجری، حسین، انتظار بذر انقلاب، تهران: آفاق، چاپ دوم، ۱۳۹۲ ه.ش.
۲. حکیمی، محمد، در فجر ساحل، تهران: آفاق، چاپ نوزدهم، ۱۳۷۵ ه.ش.
۳. خطیبی کوشک، محمد، فرهنگ شیعه، قم: زمزم هدایت، ۱۳۸۶ ه.ش.
۴. خمینی، روح الله، صحیفه نور، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، چاپ دوم، ۱۳۶۸ ه.ش.
۵. رضوانی، علی اصغر، موعودشناسی و پاسخ به شبهات، قم: کتاب جمکران وابسته به مسجد مقدس جمکران، چاپ نهم، ۱۳۹۶ ه.ش.
۶. سلیمیان، خدامراد، فرهنگنامه مهدویت، قم: موسسه بنیاد فرهنگی مهدی موعود (عج)، چاپ دوم، ۱۳۸۸ ه.ش.
۷. صافی گلپایگانی، لطف الله، انتظار عامل مقاومت و حرکت، قم: موسسه البعثه، الدراسات الاسلامیه، چاپ دوم، ۱۳۶۵ ه.ش.
۸. طاهر زاده، اصغر، بصیرت و انتظار، اصفهان: لب المیزان، چاپ سوم، ۱۳۹۰ ه.ش.
۹. طبرسی، فضل بن حسن، مجمع البیان، تهران: ناصر خسرو، چاپ هشتم، ۱۳۸۴ ه.ش.
۱۰. عسکری، حسن ابن عبدالله، معجم الفروق اللغویه: الحاوی لکتاب ابی هلال العسکری و جزءا من کتاب السید نورالدین جزائری، قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، چاپ هفتم، ۱۳۹۳ ه.ش.
۱۱. فراهیدی، عبدالرحمن خلیل بن احمد، العین، قم: دارالهجره، چاپ اول، ۱۳۶۴ ه.ش.
۱۲. قائمی، علی، قیام مهدی از دیدگاه جامعه شناسی نهضت ها، قم: قیام، بی جا، ۱۳۶۰ ه.ش.

۱۳. قندوزی، سلیمان بن ابراهیم، متن و ترجمه ینابیع الموده لذوی القربی: فضایل اهل بیت (ع) در کتب اهل سنت، مشهد: بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی، چاپ اول، ۱۳۹۳.ش.
۱۴. کارگر، رحیم، دانشنامه امام مهدی (عج)، قم: موسسه فرهنگی دارالحدیث، چاپ دوم، ۱۳۹۸.ش.
۱۵. کاشانی، فیض، محجّة البیضاء، تهران: فرهوش، چاپ اول، ۱۳۹۶.ش.
۱۶. گل محمدی آرمان، فریده، رسالت جهانی حضرت مهدی (عج)، قم: دارالنشر، چاپ پنجم، ۱۳۸۳.
۱۷. مجلسی، محمد باقر، بحارالانوار، تهران: اسلامیه، چاپ چهارم، ۱۳۷۵.ش.
۱۸. محب‌الدین، زبیدی، تاج العروس، بیروت: نشر دارالفکر، چاپ اول، ۱۴۱۴هـ.ق.
۱۹. مصباح یزدی، محمد تقی، آیین پرواز، قم: موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، چاپ چهارم، ۱۳۸۶.ش.
۲۰. مصباح یزدی، محمد تقی، به سوی خودسازی، قم: موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، چاپ اول، ۱۳۸۰.ش.
۲۱. مکارم شیرازی، ناصر، حکومت جهانی حضرت مهدی (علیه السلام)، تهران: نسل جوان، چاپ نهم، ۱۳۹۳.ش.
۲۲. منذر، حکیم، پیشوایان هدایت، مترجم عباس جلالی، قم: مجمع جهانی اهل بیت، چاپ دوم، ۱۳۹۳.ش.
۲۳. موسوی اصفهانی، محمدتقی، مکیال المکارم، قم: عطر عترت، چاپ سوم، ۱۳۹۲.
۲۴. هاشمی رفسنجانی، اکبر، فرهنگ قرآن، قم: موسسه بوستان کتاب، چاپ چهارم، ۱۳۸۶.ش.

مقاله

۱. موحدی، محسن «آثار روان‌شناختی آموزه‌های مهدویت»؛ شماره ۳۷، ۱۳۸۹.ش.

سایت

KHAMENEI.IR